

Odpowiedzialność prawna przewodników turystycznych i pilotów wycieczek

Wstęp

Opracowanie niniejsze przeznaczone jest dla przewodników turystycznych i pilotów wycieczek oraz dla wszystkich zainteresowanych problematyką odpowiedzialności prawnej osób świadczących usługi przewodnickie i pilotarskie, albo inaczej mówiąc osób wykonujących zadania przewodnictwa turystycznego i pilota wycieczek.

Program podstawowego szkolenia ogólnego dla kandydatów na przewodników turystycznych (załącznik nr 1 do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 marca 1999 r. w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek- Dz. U. Nr 31, poz. 301), przewiduje w ramach przedmiotu "podstawowe przepisy prawne w turystyce" temat "odpowiedzialność prawna: karna i cywilna". Program szkolenia dla kandydatów na pilotów wycieczek (załącznik nr 6 do powyższego rozporządzenia), przewiduje w ramach przedmiotu "przepisy prawa w turystyce" temat ogólnie określony "odpowiedzialność prawna biura i pilota".

Odpowiedzialność prawna przewodników turystycznych i pilotów wycieczek może wystąpić jednak również w innych postaciach, nie wymienionych w programie szkolenia kandydatów na przewodników. Te różne postacie odpowiedzialności prawnej wynikające z obowiązującego w Polsce ustawodawstwa oraz wewnętrznych przepisów stowarzyszeń zrzeszających przewodników i pilotów (na przykładzie PTTK), są przedmiotem niniejszej publikacji.

Opracowanie przedstawiając najistotniejsze kwestie nie wyczerpuje poruszonej w nim problematyki. Niektóre zagadnienia zostały tylko zasygnalizowane, a inne celowo pominięte. Każda z opisanych postaci odpowiedzialności może być przedmiotem osobnego, co najmniej równie obszernego opracowania.

Należy mieć nadzieję, że lektura tej publikacji pozwoli przynajmniej niektórym przewodnikom turystycznym i pilotom wycieczek, uniknąć sytuacji rodzących odpowiedzialność prawną. Na marginesie można tu dodać, iż dotychczas nie było raczej wiele przypadków ponoszenia przez przewodników i pilotów odpowiedzialności karnej lub cywilnej za ich zachowania podczas wykonywania przez nich zadań przewodnika turystycznego i pilota wycieczek. Świadczy o tym chociażby brak w tym zakresie orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych.

W przygotowaniu tej publikacji pomocne były w szczególności następujące opracowania: Roman Góral- „Kodeks karny. Praktyczny komentarz.”, Warszawa 1998; Stefan Grzybowski (red.)- „Prawo cywilne”, Warszawa 1981, Krzysztof Mikucki- „Bezpieczeństwo w górach, praktyczny poradnik dla przewodników”, Chorzów 1998; Wacław Synowiec „Odpowiedzialność karna przewodników” i Jacek Zygmunt Szwaja „Odpowiedzialność prawna pilota – przewodnika”.

ROZDZIAŁ I

Wprowadzenie

Odpowiedzialność prawna to obowiązek ponoszenia przewidzianych przez przepisy prawne konsekwencji zachowania się własnego lub innych osób (definicja według „Nowej encyklopedii powszechnej PWN”, t.4, Warszawa 1996).

Przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek podlegają, w związku ze świadczonymi przez siebie usługami turystycznymi (wykonywanymi zadaniami przewodnika turystycznego i pilota wycieczek) odpowiedzialności prawnej: karnej i cywilnej, a w określonych przypadkach również służbowej (dyscyplinarnej), administracyjnej i organizacyjnej. Naruszenie przez przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek obowiązującego porządku prawnego, w szczególności w zakresie świadczenia usług turystycznych, poprzez działanie lub zaniechanie działania może spowodować, że będzie on zmuszony do poniesienia jednej z tych odpowiedzialności, części z nich lub nawet wszystkich jednocześnie (wystąpi wówczas zbieg odpowiedzialności).

Odpowiedzialność prawna przewodników turystycznych i pilotów wycieczek spełnia bardzo istotne funkcje:

1. represyjną (rodzącą dolegliwość- odpowiedzialność karna, administracyjna i częściowo służbowa);
2. kompensacyjną (powodującą naprawienie szkody - odpowiedzialność cywilna i częściowo służbowa);
3. prewencyjno-wychowawczą (wpływającą na zmniejszenie się ilości przypadków popełnienia czynów karalnych i wyrządzania szkód-wszystkie rodzaje odpowiedzialności).

ROZDZIAŁ II

Odpowiedzialność karna

1. Przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek, wykonując zadania przewodników turystycznych i pilotów wycieczek (określone bliżej w art. 20 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych - Dz.U. Nr 133, poz. 884 z późn. zm.), mogą stanąć, w związku z wykonywaniem tych zadań, przed koniecznością ponoszenia odpowiedzialności karnej. Odpowiedzialność ta jest odpowiedzialnością sprawcy, najogólniej rzecz biorąc, czynu społecznie niebezpiecznego, zabronionego pod groźbą kary przez ustawę w czasie jej obowiązywania.

Źródłem odpowiedzialności karnej są przede wszystkim następujące obowiązujące obecnie w Polsce ustawy:

- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz.553)
- ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń!(Dz. U. Nr 12 poz. 114 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 930).

Odpowiedzialność karną regulują również, w niewielkim zakresie inne ustawy, z których istotniejsze znaczenie może mieć dla przewodników turystycznych i pilotów wycieczek ustawa z dnia 16 października 1991 r. O ochronie przyrody (Dz.U. Nr 114 poz. 492, z późn. zm.).

2. Głównym źródłem odpowiedzialności karnej jest Kodeks karny. Ustawa ta stanowi, że odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (art. 1 § 1 kk). Warunkiem odpowiedzialności jest więc popełnienie czynu który w rozumieniu prawa karnego może polegać zarówno na zakazanym ustawą działaniu, jak i zaniechaniu spełniania nakazanego przez nią obowiązku. Czyn ten musi być zawiniony czyli popełniony w jednej postaci winy przez osobę dorosłą (w rozumieniu prawa karnego) i poczytalną.

Czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą (dwudziestu pięciu lat pozbawienia wolności, dożywotniego pozbawienia wolności) nosi miano zbrodni, zaś czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc, określony został jako występki. Zbrodnia i występki to dwie postacie przestępstwa (art. 7 kk).

Zbrodnię można popełnić tylko umyślnie, a występki także nieumyślnie, jeżeli ustawa tak stanowi (art. 8 kk), Czyn zabroniony (zbrodnia lub występki) popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić (zamiar bezpośredni), albo przewidując możliwość jego popełnienia, godzi się na to (zamiar ewentualny). Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo, że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć (art. 9 § 1 i 2 kk) Przepis ten zawiera tylko jedną postać nieumyślności, która zastąpiła w nowym, obecnie obowiązującym Kodeksie karnym, tradycyjny podział na lekko-myślność i niedbalstwo.

Sprawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego (art. 953 kk), jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć (przestępstwo kwalifikowane przez następstwo czynu zabronionego zagrożone surowszą odpowiedzialnością np. art. 158 kk).

Każde przestępstwo ma cztery charakterystyczne cechy tzw. znamiona, które muszą łącznie zaistnieć, aby można było uznać, że określony czyn jest rzeczywiście przestępstwem. Znamionami tymi są: podmiot przestępstwa (sprawca czynu - mający określony wiek i poczytalny), przedmiot przestępstwa (dobro chronione prawem-życie, zdrowie itp.), podmiotowa strona przestępstwa (wina sprawcy czynu - umyślna lub nieumyślna) i przedmiotowa strona przestępstwa (okoliczności popełnienia czynu - czas, miejsce, skutki).

aPrzestępstwo można popełnić w kilku formach: sprawstwa, współsprawstwa, podżegania i pomocnictwa (art. 18 kk), usiłowania (art. 13 kk) i przygotowania (art. 16 kk).

Bezprawność czynu, a więc również odpowiedzialność karną wyłączają następujące okoliczności nazywane kontratypami: obrona konieczna (art. 25 kk), wyższa konieczność (art. 26 kk), ryzyko nowatorskie (art. 27 kk), błąd (art. art. 28 i 29 kk), nieświadomość bezprawności (art. 30 kk) oraz niepoczytalność i poczytalność ograniczona (art. 31 kk).

Katalog kar przewidzianych przez Kodeks karny (art. 32 kk), tworzą: grzywna (art. 33 kk), ograniczenie wolności (art. art. 34-36 kk), pozbawienie wolności (art. 37 kk), 251 at pozbawienia wolności i dożywotnie pozbawienie wolności.

Środki karne, czyli kary dodatkowe przewidziane przez **Kodeks karny** (art. 39 kk) to:1) pozbawienie praw publicznych (art. art. 40 i 43 kk), 2) zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu (np. przewodnika turystycznego, pilota wycieczek) lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej (np. polegającej na świadczeniu usług turystycznych) (art. art. 41 i 43 kk), 3) zakaz prowadzenia pojazdów (art. art. 42 i 43 kk), 4) przepadek przedmiotów (art. 44 kk), 5) obowiązek naprawienia szkody (art. 46 kk), 6) nawiązka (art. art. 47 i 48 kk), 7) świadczenie pieniężne (art. 49 kk) i 8) podanie wyroku do publicznej wiadomości (art. 50 kk) oraz pozbawienie praw rodzicielskich lub opiekuńczych (art. 51 kk) i zwrot korzyści majątkowej (art. 52 kk).

Sądy wymierzają kary i środki karne według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę i zgodnie z zasadami określonymi w art. 53 i nast. kk, zaś postępowanie karne w sprawach należących do właściwości sądów toczy się według przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - **Kodeks postępowania karnego** (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.).

Przeznaczenie niniejszego opracowania i jego rozmiary nie pozwalają na bardziej szczegółowe omawianie wymienionych wcześniej przepisów części ogólnej Kodeksu karnego, ani chociażby na zasygnalizowanie pozostałych unormowań tej części Kodeksu. Przedstawione wyżej przepisy Kodeksu karnego stanowią niezbędne minimum, pozwalające na lepsze zrozumienie dalszych uregulowań Kodeksu zawartych w jego części szczególnej i będących przedmiotem poniższych rozważań.

Przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek, jak wszyscy inni ludzie są potencjalnymi sprawcami różnych, zarówno umyślnych, jak i nieumyślnych przestępstw. Jednak w praktyce, przewodnik turystyczny i pilot wycieczek, w związku z wykonywaniem swoich zadań w ramach świadczenia usług turystycznych, może się narażać na odpowiedzialność karną, przede wszystkim na podstawie art. 160 i 162 kk znajdujących się w części szczególnej Kodeksu karnego, w rozdziale XIX zatytułowanym: „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”.

Kodeks karny stanowi w art. 160 § 1, że „kto naraża człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. zaś w § 2 tego artykułu, że „jeżeli na sprawcy ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

Narażeniem na bezpośrednie niebezpieczeństwo jest wywołanie stanu grożącego innej osobie nastąpieniem w najbliższym czasie skutku w postaci utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Przestępstwo to, będące we wszystkich trzech typach (§ § 1, 2 i 3 art. 160 kk) występkiem, może być popełnione zarówno działaniem, jak i zaniechaniem. Jest ono dokonane już z chwilą narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo, zaś skutek w postaci śmierci lub utraty zdrowia nie musi wystąpić. Jeżeli jednak nastąpi, sprawca (gdy skutkiem jest śmierć), będzie odpowiadał na podstawie art. 155 kk, pod warunkiem, że zajądą przesłanki z art. 9 § 2 kk (wina nieumyślna sprawcy).

W § 2 kk art. 160 kk przewidziany jest kwalifikowany typ przestępstwa odnoszący się do sprawcy, na którym ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo (obowiązek troszczenia się o tę osobę). Źródłem takiego obowiązku może być m. in. ustawa (np. obowiązek rodziców wobec dzieci), orzeczenie sądowe (ustanowienie opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie lub małoletnim) czy wykonywanie określonego zawodu (kuratora, ratownika czy właśnie przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek - wobec osób, w stosunku do których podjęli się oni obowiązku opieki wynikającego z istoty ich zawodów).

„Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku” (art. 160 § 3 kk).

Przewodnik turystyczny (górski), który wyrusza w góry na trudny i niebezpieczny szlak, ze zbyt liczną, nieodpowiednio ubraną grupą turystów naraża się na odpowiedzialność z art. 160 § 2 kk, chyba, że będzie można przyjąć nieumyślność działania tego przewodnika, co sprawi, że będzie on odpowiadał za ten występki z art. 160 § 3 kk. Jeżeli przewodnik, stwierdziwszy, iż może narażać prowadzonych przez siebie turystów, wycofa się z tego szlaku, to nie będzie podlegał karze za przestępstwo określone w art. 160 § 1, 2 i 3 kk, bowiem zgodnie z § 4 tego artykułu „dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo”. W przypadku nieumyślności działania przewodnika (art. 160 § 3 kk) ściganie tego przestępstwa mogłoby, stosownie do § 5 tego artykułu, nastąpić tylko na wniosek pokrzywdzonego, czyli któregoś z uczestników tej górskiej wycieczki.

Jeżeli jednak doszłoby do karnej sprawy w sądzie, w której oskarżony byłby ten przewodnik, to ciężar udowodnienia mu winy (umyślnej lub nieumyślnej) spoczywałby na oskarżycielu zaś oskarżony mógłby korzystać z dwóch fundamentalnych zasad postępowania karnego: domniemania niewinności i orzekania w razie wątpliwości na korzyść oskarżonego.

W art. 162 § 1 Kodeks stanowi natomiast, że „kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażania siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Przestępstwo to polega na zaniechaniu niesienia pomocy osobie znajdującej się w sytuacji zagrażającej jej bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia lub zdrowia. Popełnienie tego występkę następuje przez sam fakt nieudzielenia niezwłocznej pomocy, która nie musi być skuteczna. Każdy, kto jest świadkiem takiej sytuacji ma obowiązek niesienia pomocy, chyba, że udzielenie pomocy przez osobę mogącą jej udzielić, naraziłoby tę lub inną osobę na śmierć albo znaczną utratę zdrowia. Gdy udzielenie pomocy wymaga poddania się zabiegowi lekarskiemu albo możliwa jest niezwłoczna pomoc ze strony instytucji lub osoby do tego powołanej (straż pożarna, lekarz, ratownik górski lub wodny) to nie ma przestępstwa (art. 162 § 1 kk).

Ratownik uczestniczący w akcji ratowniczej, lekarz zajmujący się chorym czy przewodnik turystyczny prowadzący wycieczkę, mają szczególny obowiązek udzielenia pomocy osobom, nad którymi sprawują opiekę. Nieudzielenie pomocy może wywołać odpowiedzialność tego ratownika, lekarza czy przewodnika za spowodowanie skutku przez zaniechanie (np. nieumyślne spowodowanie śmierci człowieka - art. 155 kk).

Przewodnik turystyczny (górski) nie narazi się jednak na odpowiedzialność z art. 162 § 1 jeżeli, nie mając odpowiedniego przygotowania i sprzętu nie udzieli bezpośredniej pomocy uczestnikowi prowadzonej przez siebie wycieczki, który zsunął się ze ścieżki biegnącej tatrzańską granią i utknął na występie skalnym kilkadziesiąt metrów niżej.

3. Wykroczeniem jest czyn społecznie szkodliwy zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5000 zł lub nagany. Odpowiedzialności za wykroczenia podlega tylko ten, kto popełnia taki czyn (art. 1 § 1 kw).

Wykroczenie, tak jak przestępstwo można popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie, chyba że ustawa przewiduje odpowiedzialność tylko za wykroczenie umyślne (art. art. 5 i 6 kw). **Kodeks wykroczeń** przewiduje podobnie jak **Kodeks karny** kilka form popełnienia wykroczenia (art. art. 1114 kw) oraz kilka okoliczności wyłączających odpowiedzialność, czyli kontratypów (art. art. 15-17 kw).

Katalog kar przewidzianych przez **Kodeks wykroczeń** (art. 18 kw), tworzą: areszt (art. 19 kw), ograniczenie wolności (art. art. 20-23 kw), grzywna (art. art. 24-27 kw) i nagana.

Środki karne, czyli kary dodatkowe przewidziane przez **Kodeks wykroczeń** (art. 28 kw) to: 1) zakaz prowadzenia pojazdów (art. 29 kw), 2) przepadek przedmiotów (art. 30 kw), 3) nawiązka (art. 32 kw), 4) obowiązek naprawienia szkody, podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególny sposób (art. 31 kw), 6) inne środki karne określone przez ustawę.

Organy orzekające w sprawach o wykroczenia (kolegia do spraw wykroczeń przy sądach rejonowych, sądy rejonowe oraz ewentualnie inne organy), wymierzają kary według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę i zgodnie z zasadami określonymi w art. 33 i nast. kw.

Postępowanie w sprawach o wykroczenia toczy się według przepisów ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - **Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia** (Dz. U. Nr 12, poz. 116, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - **Kodeks postępowania karnego** (Dz. U. Nr 89, poz. 555).

W dniu 17 października 1997 r. weszła w życie ustawa zasadnicza Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej - uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r. i podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483). Konstytucja RP stanowi w art. 175 ust. 1, iż wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe, zaś w art. 237, że w okresie 4 lat od dnia wejścia w życie Konstytucji w sprawach o wykroczenia orzekają kolegia do spraw wykroczeń przy sądach rejonowych, przy czym o karze aresztu orzeka sąd, który również rozpoznaje odwołania od orzeczenia kolegium. Oznacza to, iż od dnia 17 października 2001 r. kolegia do spraw wykroczeń przy sądach rejonowych zaprzestaną swojej działalności, zaś w sprawach o wykroczenia orzekać będą tylko sądy.

4. Przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek w związku z wykonywaniem swoich zadań w ramach świadczenia usług turystycznych, mogą się znaleźć w sytuacjach, w których ich zachowania (działania lub zaniechania), zostaną uznane przez organy do tego powołane (głównie przez policję) lub inne osoby za popełnianie wykroczeń.

Odpowiedzialność za takie wykroczenia została unormowana głównie w Kodeksie wykroczeń:

- 1) w rozdziale VIII „Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu”
 - art. 61. § 1. „Kto przywłaszcza sobie stanowisko, tytuł lub stopień albo publicznie używa lub nosi odznaczenie, odznakę” (przewodnicką) „strój” (przewodnicki) „lub mundur, do których nie ma prawa, podlega karze grzywny do 1000 zł albo karze nagany”.
- 2) w rozdziale X „Wykroczenia przeciwko osobom i mieniu”:
 - art. 70. § 1. – „Kto będąc niezdolny do czynności, której nieumiejętne wykonanie może wywołać niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia człowieka, taką czynność przedsięwzima albo porucza ją osobie do jej wykonania niezdolnej lub wbrew obowiązkowi nadzoru dopuszcza do wykonania takiej czynności przez osobę niezdolną, podlega karze aresztu albo grzywny”
 - § 2. „Tej samej karze podlega, kto wbrew obowiązkowi zachowania trzeźwości znajduje się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka i podejmuje w tym stanie czynności zawodowe.”
 - art. 82. § 1 „Kto nieostrożnie obchodzi się z ogniem lub wykracza przeciwko przepisom dotyczącym zapobiegania i zwalczania pożarów, a w szczególności:

- 7) w lesie lub na terenie śródleśnym albo w odległości mniejszej niż 100 m od granicy lasu:
- b) roznieca ogień poza miejscami wyznaczonymi do tego celu, c) pozostawia rozniecony ogień,
 - d) korzysta z otwartego płomienia,
 - e) wypala wierzchnią warstwę gleby lub pozostałości roślinne, lub porzuca nie ugaszone zapalki lub niedopałki papierosów,
 - g) dopuszcza się innych czynności mogących wywołać niebezpieczeństwo pożaru;
- 8) roznieca lub pozostawia ognisko w pobliżu mostu drewnianego..., podlega karze aresztu, grzywny albo karze nagany."
- 3) w rozdziale XI "Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji"
- art. 86. § 1. „Kto, nie zachowując należytej ostrożności, powoduje zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, podlega karze grzywny.
§ 2. Kto dopuszcza się wykroczenia określonego w § 1, znajdując się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.”
 - art. 90. „Kto tamuje lub utrudnia ruch na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania, podlega karze grzywny albo karze nagany”
 - art. 92. § 1 „Kto nie stosuje się do znaku lub sygnału drogowego albo do sygnału lub polecenia osoby uprawnionej do kierowania ruchem lub do kontroli ruchu drogowego, podlega karze grzywny albo karze nagany". 4) W rozdziale XIX "Szkodnictwo leśne, polne i ogrodowe"
 - art. 157. § 1. „Kto wbrew żądaniu osoby uprawnionej nie opuszcza lasu, pola, ogrodu, pastwiska, łąki lub grobli, podlega karze grzywny do 500 złotych lub karze nagany. 2. Ściganie następuje na żądanie pokrzywdzonego”.
 - art. 161. „Kto, nie będąc do tego uprawniony albo bez zgody właściciela lub posiadacza lasu, wjeżdża pojazdem silnikowym, zaprzęgowym lub motorowerem do nie należącego do niego lasu w miejscu, w którym jest to niedozwolone, albo pozostawia taki pojazd w lesie w miejscu do tego nie przeznaczonym, podlega karze grzywny."

Powyższe przepisy są chyba na tyle jasne, że nie wymagają komentarza. W ustawie o ochronie przyrody, w jej art. 58 uregulowana jest odpowiedzialność karna za wykroczenia, będące naruszeniami zakazów lub ograniczeń, o których mowa w art. 36 i 37 ust. 1 tej ustawy. W art. 37 ust 1 jest mowa o ograniczeniach i zakazach wprowadzanych w odniesieniu do przyrody oraz o sytuacjach jakich mogą one (te ograniczenia i zakazy) w szczególności dotyczyć (m.in. palenia ognisk, zbioru wszystkich lub niektórych dziko rosnących roślin albo ich części, w szczególności owoców i grzybów; zbywania, nabywania, przewożenia i lub wywożenia przedmiotów objętych ochroną albo ich części; ruchu pojazdów; palenia tytoniu; zakłócania ciszy).

Dla przewodników turystycznych i pilotów wycieczek największe znaczenie ma jednak wykroczenie z art. 60 § 4 pkt. 1 kw. Paragraf ten wprowadzony do **Kodeksu wykroczeń** przez art. 46 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o **usługach turystycznych** (Dz. U. Nr 133, poz. 884, z późn. zm.) stanowi w pkt. 1, że kto wykonuje bez wymaganych uprawnień zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny. Pozostałe trzy punkty tego paragrafu dotyczą świadczenia usług hotelarskich.

Wymóg posiadania takich uprawnień zawarty jest w art. 20-34 wymienionej ustawy o usługach turystycznych. Przewodnik turystyczny ma za zadanie: oprowadzać wycieczki, fachowo udzielać informacji o kraju, odwiedzanych miejscowościach, obszarach i obiektach oraz sprawować opiekę nad uczestnikami wycieczki (art. 20 ust. 2 ustawy). Zadania pilota wycieczek to: sprawowanie, w imieniu organizatora turystyki, opieki nad uczestnikami imprezy turystycznej w niezbędnym zakresie, wynikającym z charakteru imprezy oraz czuwanie nad sposobem wykonywania usług świadczonych na rzecz uczestników podczas imprezy, a także reprezentowanie organizatora turystyki wobec kontrahentów świadczących usługi w trakcie trwania imprezy (art. 20 ust. 3 ustawy). Wykonywanie tych czynności bez wymaganych uprawnień jest wykroczeniem.

Przewodnicy turystyczni mogą uzyskać trzy rodzaje uprawnień: przewodników górskich (dla określonych obszarów górskich), przewodników miejskich (dla poszczególnych, określonych miast) i przewodników terenowych (dla poszczególnych województw i regionów). Uprawnienia przewodników górskich dzielą się na trzy klasy, w zależności od stopnia trudności tras i wycieczek (art. 21 ust. 1 i 2 ustawy).

Wykroczeniem będzie więc nie tylko wykonywanie zadań przewodnika turystycznego przez osobę nie mającą żadnych uprawnień przewodnickich, lecz również przez osobę posiadającą uprawnienia innego rodzaju, czy na inny obszar, niż teren po którym prowadzi ona wycieczkę lub mającą niższą klasę (w przypadku przewodników gór-

skich) niż wymagana na danej wycieczce. Przykładowo: przewodnik terenowy po woj. świętokrzyskim prowadzi wycieczkę po Sudetach, przewodnik górski beskidzki prowadzi wycieczkę po Tatrach, przewodnik górski - tatrzański prowadzi wycieczkę po Warszawie, przewodnik miejski prowadzi wycieczkę po Beskidach, przewodnik górski klasy trzeciej prowadzi pieszą wycieczkę w górach w warunkach zimowych, co jest niezgodne z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 marca 1999 r. w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek (Dz. U. Nr 31, poz. 301) określającym m.in. stopień trudności tras wycieczek prowadzonych przez przewodników górskich posiadających uprawnienia odpowiedniej klasy. Wszyscy ci przewodnicy popełniają wykroczenie. Osoba wykonująca zadania pilota wycieczek bez stosownych uprawnień, także popełnia wykroczenie. Wykroczeniem będzie również wykonywanie zadań przewodnika turystycznego przez pilota wycieczek i odwrotnie zadań pilota wycieczek przez przewodnika turystycznego, z wyjątkiem tych części ich zadań, które mogą się pokrywać (sprawowanie opieki nad uczestnikami wycieczki czy innej imprezy turystycznej).

Uprawnienia przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, może otrzymać osoba, która: ukończyła 18 lat, ma ukończoną szkołę średnią, stan jej zdrowia umożliwia wykonywanie zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, nie była karana za przestępstwa umyślne lub inne popełnione w związku z wykonywaniem zadań przewodnika turystycznego i pilota wycieczek odbyła szkolenie i praktykę oraz zdała egzamin na przewodnika turystycznego (górskiego, miejskiego lub terenowego) lub pilota wycieczek (art. 22 ustawy).

Szczególnego rodzaju uprawnieniem do wykonywania zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek jest uprawnienie do oprowadzania wycieczek zagranicznych w językach obcych, (wycieczek za granicę i wycieczek dla turystów z zagranicy). Brak takiego uprawnienia podczas prowadzenia wycieczki zagranicznej należy również uznać za wykroczenie z art. 60 § 4 pkt. 1 kw.

Uprawnienia przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek mogą być zawieszone za powtarzające się uchybienia w wykonywaniu zadań lub postępowaniu przewodnika turystycznego albo pilota wycieczek, gdy takie uchybienia stwierdzą osoby uprawnione do kontroli albo w przypadku skarg potwierdzonych co do ich słuszności. Zawieszenie uprawnień może nastąpić na okres 12 miesięcy (art. 26 ust. 1 i 2 ustawy). Wykonywanie przez przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek zadań przewodnika lub pilota, w okresie trwania zawieszenia uprawnień, stanowi wykroczenie.

5. Wymieniony na wstępie niniejszego rozdziału Kodeks karny skarbowy reguluje odpowiedzialność za przestępstwa i wykroczenia skarbowe: przeciwko obowiązkowi podatkowemu i rozliczeniom z tytułu dotacji i subwencji, przeciwko obowiązkowi celnemu oraz zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami, przeciwko obrotowi dewizowemu, przeciwko organizacji gier losowych i zakładów wzajemnych oraz przeciwko prywatyzacji mienia Skarbu Państwa.

Przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek w związku z wykonywaniem swoich zadań w ramach świadczenia usług turystycznych mogą stanąć przed koniecznością odpowiadania za przestępstwo lub wykroczenia skarbowe, zwłaszcza przeciwko obowiązkowi podatkowemu oraz gdy prowadzą własną działalność gospodarczą, której przedmiotem jest świadczenie usług turystycznych. Problematyka ta wykracza już jednak poza zakres niniejszego opracowania.

ROZDZIAŁ III

Odpowiedzialność cywilna

Odpowiedzialność cywilną wszelkich osób fizycznych i prawnych w Polsce, w tym również przewodników turystycznych i pilotów wycieczek, regulują przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. NR 16, poz. 93, z późn. zm.), która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1965 r.

Przesłankami powstania tej odpowiedzialności są: 1) zaistnienie szkody, b) spowodowanie szkody przez fakt, z którym ustawa łączy obowiązek naprawienia, c) związek przyczynowy między szkodą a faktem, który spowodował zaistnienie szkody. Sam fakt istnienia szkody nie powoduje jeszcze obowiązku jej wynagrodzenia. Obowiązek ten powstaje dopiero wówczas, gdy prawo czyni kogoś odpowiedzialnym za szkodę.

Powstanie obowiązku naprawienia szkody powodują trzy rodzaje przyczyn:

- 1) przypadki wyrządzenia szkody na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (umowy); mamy wówczas do czynienia ze szkodą **kontraktową (umowną) i kontraktową odpowiedzialnością** sprawcy szkody będącego stroną umowy (art. 471 i nast.kc);
- 2) przypadki wyrządzenia szkody **czynem niedozwolonym (deliktem)**, czyli poza stosunkiem zobowiązaniowym (umownym), gdy odszkodowanie od początku jest głównym świadczeniem osoby odpowiedzialnej za szkodę; mamy wówczas do czynienia **ze szkodą deliktową i odpowiedzialnością deliktową** sprawcy szkody; obowiązek naprawienia szkody powstaje jednak nie tylko w razie wyrządzenia szkody czynem niedozwolonym (deliktem) przez człowieka, ale także przez zwierzęta, rzeczy czy siły przyrody (art. 415 i nast. kc);

- 3) przypadki, gdy obowiązek odszkodowania wynika bezpośrednio z umowy (np. umowy ubezpieczenia - art. 805 i nast. kc); świadczenie odszkodowawcze jest wówczas od razu głównym świadczeniem dłużnika na rzecz wierzyciela; jeden kontrahent umowy zobowiązuje się wobec drugiego do zapłacenia mu odszkodowania w sytuacji, gdy dozna szkody określonej w umowie.

Główną podstawą odpowiedzialności jest wina - zarówno w przypadku odpowiedzialności kontraktowej, jak i deliktowej. Mówi się, że sprawca szkody (dłużnik) odpowiada na zasadzie winy, która podobnie jak w prawie karnym, może wystąpić w postaci winy umyślnej i nieumyślnej. W przypadku odpowiedzialności deliktowej oprócz winy podstawą odpowiedzialności może być także ryzyko (art. art. 434, 435 i 436 kc) oraz zasady słuszności, czyli współzycia społecznego (art. art. 419, 428 i 431 § 2 kc).

Kodeks cywilny stanowi w art. 361, iż zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa swojego działania lub zaniechania, z którego wynika szkoda, zaś naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł (rzeczywista szkoda, czyli ubytek) oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono (spodziewana korzyść lub utracony zysk).

W praktyce przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek świadczący usługi turystyczne na podstawie cywilnoprawnych umów i występujący często w podwójnej roli przewodnika i pilota, mogą odpowiadać materialnie wobec zamawiającego dzieło (umowa o dzieło - art. 627 i nast. kc), czy dającego zlecenie (umowa zlecenia - art. 734 i nast. kc), będącego zwykłą osobą fizyczną lub osobą prawną (przedsiębiorcą świadczącym usługi turystyczne, stowarzyszeniem, szkołą), za niedochowanie warunków tych umów, a więc np. za przekroczenie ustalonego czasu trwania imprezy turystycznej lub skrócenie tego czasu, albo za opuszczenie na pewien czas prowadzonej wycieczki. Będzie to odpowiedzialność kontraktowa (umowna).

Roszczenia odszkodowawcze klientów przedsiębiorców świadczących usługi turystyczne (biur podróży) spowodowane złą jakością pracy pilotów wycieczek, będą przeważnie kierowane do tych przedsiębiorców, bowiem piloci wycieczek działają z reguły, zgodnie z art. 20 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. **o usługach turystycznych** (Dz. U. Nr 133, poz. 884, z późn. zm.) w imieniu owych przedsiębiorców.

Odpowiedzialność deliktowa przewodników turystycznych i pilotów wycieczek, znajduje podstawę przede wszystkim w art. 415 kc, który stanowi, iż kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia. Szkoda ta może być szkodą w mieniu uczestnika imprezy turystycznej (wycieczki), np. gdy prowadzący ją przewodnik (pilot), oglądając jego aparat fotograficzny spowodował uszkodzenie tego aparatu. Naprawienie takiej szkody polegać będzie na pokryciu kosztów naprawy aparatu i ewentualnie kosztów wynikłych z niemożności korzystania z niego. Nie można również wykluczyć, iż podobną szkodę przewodnik turystyczny lub pilot wycieczek może wyrządzić swojemu zleceniodawcy czy zamawiającemu dzieło w postaci usługi turystycznej.

Przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek mogą się również stać, poprzez swoje działania lub zaniechania w trakcie świadczenia usług turystycznych (wykonywania zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek) sprawcami uszkodzeń ciała, chorób czy nawet śmierci uczestników, prowadzonej przez siebie imprezy turystycznej (wycieczki) lub innych osób. Klasycznym przykładem takich sytuacji i skutków, które mogą nastąpić podczas jednej wycieczki, jest wyprowadzenie przez przewodnika grupy niedoświadczonych, nieodpowiednio ubranych i obutych turystów na trudny szlak górski, gdzie owi turyści, osłabieni dodatkowo możliwymi do przewidzenia złymi warunkami atmosferycznymi, doznali uszkodzeń ciała lub przemokli i zmarli, czego skutkiem były długie, przewlekłe choroby, albo nawet któryś z nich spadł w przepaść zabijając się.

W takim stanie faktycznym naprawienie szkody obejmuje wszelkie koszty wynikłe w związku z uszkodzeniem ciała lub wywołaniem rozstroju zdrowia. Na żądanie poszkodowanego zobowiązany do naprawienia szkody powinien wyłożyć z gór sumę potrzebną na koszty leczenia, a jeżeli poszkodowany stał się inwalidą, także sumę potrzebną na koszty przygotowania do innego zawodu (art. 444 § 2 kc). W wypadkach przewidzianych w wymienionym wyżej artykule, sąd może przyznać poszkodowanemu (od zobowiązanego) odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznana krzywdę (art. 445 § 1 kc). Jeżeli skutkiem uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia stała się śmierć poszkodowanego, to zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić koszty leczenia i pogrzebu temu, kto je poniósł, a osoba względem której ciążył obowiązek alimentacyjny (np. dziecko), jak również inne osoby znajdujące się w określonych warunkach, mogą żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody, stosownej renty (art. 446 § 1 i § 2 kc). Ponadto jeżeli wskutek śmierci poszkodowanego nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej najbliższych członków jego rodziny sąd może przyznać im odpowiednie odszkodowanie (art. 446 § 3 kc).

Osoba występująca do sądu z takimi roszczeniami przeciwko zobowiązanemu do naprawienia szkody' (przeważnie będzie to sprawca szkody), powinna udowodnić powstanie szkody i jej wysokość oraz związek przyczynowy między szkodą, a działaniem lub zaniechaniem przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek.

Roszczeń tych dochodzi się przed sądami powszechnymi w procesie cywilnym, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964r. - **Kodeks postępowania cywilnego** (Dz.U.Nr43,poz. 296, z późn. zm.) oraz w procesie karnym, w ograniczonym proceduralnie zakresie, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - **Kodeks postępowania karnego** (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.), dotyczące powoda cywilnego (art. art. 62-67 kpk). Oczywiście wszelkie te roszczenia odszkodowawcze mogą być zaspokajane przez zobowiązanych do naprawienia szkody, na drodze umownej.

Zarówno przewodnik turystyczny, jak i pilot wycieczek mogą się uwolnić od tej odpowiedzialności cywilnej, zawierając z zakładem ubezpieczeń umowy ubezpieczeń od odpowiedzialności cywilnej.

ROZDZIAŁ IV

Odpowiedzialność służbowa (dyscyplinarna)

Odpowiedzialność tego rodzaju może mieć miejsce wyłącznie wtedy, gdy przewodnik turystyczny lub pilot wycieczek jest pracownikiem przedsiębiorcy świadczącego usługi turystyczne, a więc łączy go z nim stosunek pracy (umowa o pracę), polegający na wykonywaniu zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek. Sytuacje takie nie występują często, w szczególności w przypadku przewodników, bowiem na rynku usług turystycznych w Polsce dominują w relacji przedsiębiorca świadczący usługi turystyczne - przewodnik turystyczny (pilot wycieczek) umowy o charakterze cywilnoprawnym (zlecenia, o dzieło). Gdy jednak przewodnik turystyczny lub pilot wycieczek stanie się pracownikiem takiego przedsiębiorcy, to wówczas będzie podlegał w ramach swoich obowiązków przewodnika lub pilota, odpowiedzialności uregulowanej w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. - **Kodeks pracy** (tekst jednolity Dz.U. z 1998 r., Nr 21, poz. 94, z późn. zm.).

Odpowiedzialność ta występuje w dwojakiej postaci: jako **odpowiedzialność porządkowa** (art. art. 108-113 kp) i **odpowiedzialność materialna** (art. art. 114-127 kp).

Za nieprzestrzeganie przez pracownika ustalonego porządku, regulaminu pracy, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisów przeciwpożarowych, pracodawca (przedsiębiorca świadczący usługi turystyczne) może stosować wobec tego pracownika karę upomnienia i karę nagany (art. 108 § 1 kp.). Pracodawca może również stosować karę pieniężną za nieprzestrzeganie przez pracownika przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy lub przepisów przeciwpożarowych, opuszczenie pracy bez usprawiedliwienia, stawienie się w pracy w stanie nietrzeźwym lub spożywanie alkoholu w czasie pracy (art. 108 § 2 kp). Jest to odpowiedzialność porządkowa.

Odpowiedzialność materialna może wystąpić: jako **odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną pracodawcy** (art. art. 114-122 kp) i jako **odpowiedzialność za mienie powierzone pracownikowi** (art. art. 124-127 kp).

Pracownik ponosi odpowiedzialność materialną za szkody wyrządzone pracodawcy, gdy ze swej winy nie wykonał swoich obowiązków pracowniczych lub wykonał je nienależycie. Ponosi on odpowiedzialność za szkodę w granicach rzeczywistej straty poniesionej przez pracodawcę i tylko za normalne następstwa swojego działania lub zaniechania, z którego wynika szkoda (art. art. 114 i 115 kp): Warunkami odpowiedzialności materialnej pracownika, które muszą wystąpić łącznie, są więc: szkoda, wina, niewykonanie lub niedostateczne wykonanie obowiązków pracowniczych oraz związek przyczynowy między wykonaniem (niewykonaniem) obowiązków pracowniczych, a szkodą wyrządzoną pracodawcy.

Odszkodowanie należne pracodawcy od pracownika ustalone jest w wysokości wyrządzonej szkody. Nie może jednak ono przekraczać kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia przysługującego pracownikowi w dniu wyrządzenia szkody (w przypadku winy nieumyślnej). Jeżeli pracownik przy wykonywaniu swoich obowiązków pracowniczych wyrządzi szkodę osobie trzeciej, to wyłącznie pracodawcy zobowiązany jest do naprawienia tej szkody, a pracownik odpowiada wobec niego na podstawie omawianych tu przepisów **Kodeksu pracy** o odpowiedzialności pracownika za szkodę wyrządzoną pracodawcy (art. art. 119-120 kp).

Gdy pracownik umyślnie wyrządził szkodę pracodawcy, jest obowiązany do jej naprawienia w pełnej wysokości (art. 122 kp.). pracownik taki może być również natychmiastowo zwolniony z pracy, na zasadzie rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia (art. 52 § 1 kp.).

Pracownik odpowiada w pełnej wysokości za szkodę w powierzonym mu przez pracodawcę (z obowiązkiem zwrotu lub do wyliczenia się) mieniu, takim jak m.in. pieniądze, papiery wartościowe i kosztowności oraz narzędzia i instrumenty lub podobne przedmioty, a także środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze. Pracownik może uwolnić się od tej odpowiedzialności, jeżeli wykaze, że szkoda powstała z przyczyn od niego niezależnych, a w szczególności wskutek nie zapewnienia przez pracodawcę warunków umożliwiających zabezpieczenie powierzonego mienia (art. 124 kp.).

Przewodnik turystyczny lub pilot wycieczek wykonujący jako pracę zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, będzie odpowiedzialny wobec swego pracodawcy np. za naruszenie regulaminu pracy obowiązują-

cego w przedsiębiorstwie turystycznym pracodawcy, nie stawienia się w ustalonym miejscu i czasie w celu rozpoczęcia prowadzenia wycieczki, stawienie się w tym celu w stanie nietrzeźwym czy spożywanie alkoholu podczas prowadzenia wycieczki (autokarowej, pieszej lub innej), na zasadach określonych w art. art. 108-113.

Pracownik (przewodnik turystyczny, pilot wycieczek), który swoją nieudolnością spowoduje, iż ustalony umową program prowadzonej przez niego imprezy turystycznej (wycieczki) nie zostanie zrealizowany w całości, albo czas jej trwania i termin powrotu ulegną zmianie (wydłużeniu) w stosunku do ustaleń czasowych, będzie odpowiadał wobec swego pracodawcy na zasadach określonych w art. art. 114-122 kp.; oczywiście wówczas, gdy pracodawca (przedsiębiorca świadczący usługi turystyczne) zostanie zmuszony, uzasadnionymi roszczeniami uczestników tej imprezy, do wypłacenia im części zapłaconej przez nich ceny imprezy i ewentualnie odszkodowania.

Pracownik (przewodnik turystyczny, pilot wycieczki), który podczas prowadzonej przez siebie wycieczki zorganizowanej przez pracodawcę, zgubił otrzymane od niego pieniądze przeznaczone na wydatki w czasie wycieczki lub uszkodził telefon komórkowy oddany mu przez pracodawcę w użytkowanie na czas wycieczki, będzie odpowiadał względem tego pracodawcy na podstawie art. art. 124-127 kp.

Roszczenia pracodawców wobec pracowników, jak również pracowników wobec pracodawców, wynikające z łączących ich umów o pracę, a więc także roszczenia związane z odpowiedzialnością pracowników, mogą być dochodzone przed sądami powszechnymi, na zasadach określonych w art. art. 459-477 w zw. z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku - **Kodeksu postępowania cywilnego**, (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.).

ROZDZIAŁ V

Odpowiedzialność administracyjna

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach turystycznych (Dz. U. Nr 133, poz. 884, z późn. zm.), która ostatecznie weszła w życie z dniem 1 lipca 1998 roku, wprowadziła odpowiedzialność przewodników turystycznych i pilotów wycieczek za uchybienia w wykonywaniu zadań lub postępowaniu tychże przewodników i pilotów (art. art. 26-29 ustawy). Za uchybienia te odpowiadają oni przed wojewodą właściwym dla miejsca ich zamieszkania. Wojewoda będący organem administracji rządowej wykonuje swoje uprawnienia wobec przewodników turystycznych i pilotów wycieczek w drodze decyzji administracyjnych (art. 28 ust. 1 ustawy). Stąd więc przedstawiona w niniejszym rozdziale odpowiedzialność prawna przewodników i pilotów wycieczek, zyskała miano odpowiedzialności administracyjnej.

Powtarzające się uchybienia (błędy) w wykonywaniu zadań lub postępowaniu przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek mogą spowodować zawieszenie przez wojewodę uprawnień przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek na okres 12 miesięcy (art. 26 ust. 1 i ust. 2 ustawy). Zawieszenie tych uprawnień nie powinno więc nastąpić w przypadku pojedynczych błędów różnego rodzaju, pojawiających się na różnych imprezach turystycznych w pewnych odstępach czasu. Dopiero powtarzające się uchybienia, w szczególności tego samego rodzaju i na tych samych lub takich samych imprezach turystycznych, mogą uzasadniać interwencję wojewody.

Przykłady: przewodnik lub pilot prowadząc wycieczki piesze lub autokarowe, nagminnie narusza zasady ruchu drogowego dotyczące sposobu poruszania się po jezdni, przechodzenia przez jezdnię, zakazu ruchu pieszych i pojazdów czy zakazu zatrzymywania się i postoju, albo przewodnik wielokrotnie prowadzi wycieczki piesze lub rowerowe po terenach parków narodowych nieznakowanymi szlakami, bez zgody dyrekcji tych parków. Istotne znaczenie dla oceny ciężaru gatunkowego tych uchybień powinno mieć również to, czy popełnione zostały one umyślnie, czy nieumyślnie. Oczywiście jest, umyślność będzie dawać podstawę do szybszych i bardziej zdecydowanych działań wojewody.

O wystąpieniu uchybień w wykonywaniu zadań lub postępowaniu przewodnika turystycznego albo pilota wycieczek, wojewoda formalnie powinien się dowiedzieć od osób uprawnionych do kontroli i ze skarg, jak stanowi przepis "potwierdzonych co do ich słuszności" (art. art. 26 ust. 1 i 29 ust. 4 ustawy), a więc sprawdzonych dowodowo. Nie można jednak wykluczyć, iż sygnałem o tych uchybieniach będą dla wojewody informacje środków masowego przekazu (prasa, radio, telewizja, internet), albo, że wojewoda i podlegli mu urzędnicy dowiedzą się o nich osobiście w przypadkowych sytuacjach.

Ustawa stwierdza, że osoby wykonujące zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, podlegają kontroli, która obejmuje posiadanie uprawnień co do ich obszaru i ważności oraz poprawność wykonywania zadań przewodnika turystycznego i pilota wycieczek (art. 29 ust. 1 ustawy). Kontroli podlega także zapewnienie przez organizatorów turystyki opieki przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek nad uczestnikami imprezy turystycznej, przewidzianej w art. 30 i art. 31 ustawy (art. 29 ust. 2 ustawy). Kontroli tej (art. 29 ust. 1 i ust. 2 ustawy) dokonują osoby imiennie upoważnione przez ministra właściwego do spraw turystyki oraz przez wojewodów. O stwierdzonych uchybieniach osoby te powiadamiają wojewodę właściwego ze względu na miejsce dokonanej kontroli (art. 29 ust. 3 i ust. 4 ustawy). Wojewoda ten z kolei przekazuje otrzymane wyniki kontroli odpowiednio: wojewodzie,

który nadał uprawnienia przewodnikowi turystycznemu lub pilotowi wycieczek i ministrowi właściwemu do spraw turystyki w sprawach dotyczących działalności organizatorów turystyki (art. 29 ust. 5 ustawy).

Wojewodowie właściwi dla miejsca zamieszkania przewodników turystycznych i pilotów wycieczek, wydają im uprawnienia, odmawiają wydania, przywracają i cofają oraz, jak już wcześniej wspomniano, zawieszają w drodze decyzji administracyjnych (art. 28 ust. 1 ustawy). Wojewodowie prowadzą również ewidencję nadanych uprawnień (art. 28 ust. 2 ustawy). Przywrócenie zawieszonych uprawnień może być uzależnione przez wojewodę, który je wydał i zawiesił, od zdania egzaminu sprawdzającego, obejmującego część lub całość zakresu umiejętności wymaganych od przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek (art. 26 ust. 2 ustawy). Egzamin sprawdzający przeprowadza komisja egzaminacyjna powołana przez tego wojewodę (art. 26 ust. 3 w zw. 2 art. 25 ust. 1 ustawy). Cofnięcie uprawnień przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek następuje, jeżeli przewodnik turystyczny lub pilot wycieczek nie zdał egzaminu sprawdzającego albo przestał spełniać warunki, o których mowa w art. 22 pkt. 3 i pkt. 4 ustawy, czyli utracił stan zdrowia umożliwiający wykonywanie zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek albo został prawomocnie ukarany za przestępstwo umyślne lub inne popełnione w związku z wykonywaniem zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek.

Od decyzji wojewody o wydaniu, odmowie wydania, zawieszeniu, przywróceniu i cofnięciu uprawnień przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, służy przewodnikowi turystycznemu (pilotowi wycieczek)-zgodnie z przepisami ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - **kodeks postępowania administracyjnego** (tekst jednolity: Dz. U. z 1980 r. Nr 9, poz. 26, z późn. zm.), odwołanie do ministra właściwego do spraw turystyki, a na decyzję ministra skarga do Naczelnego Sądu Administracyjnego, na podstawie przepisów ustawy z dnia 11 maja 1995 r. o **Naczelnym Sądzie Administracyjnym** (Dz. U. Nr 74, poz. 368, z późn. zm.).

Przedstawione wyżej przepisy dotyczą w zasadzie odpowiedzialności administracyjnej przewodników turystycznych i pilotów wycieczek, lecz kontrole przeprowadzone w oparciu o te przepisy, mogą doprowadzić do wykrycia osób faktycznie wykonujących mniej lub bardziej prawidłowo zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, a nie posiadających wymaganych uprawnień. Osoby te będą wówczas odpowiadać za wykroczenie z art. 60 § 1 pkt. 1 kw.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o **usługach turystycznych**, stanowi w art. 29, że, jak to już wyżej zaznaczono, osoby wykonujące zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek podlegają kontroli osób imiennie upoważnionych przez ministra właściwego do spraw turystyki i przez wojewodów oraz, że kontrola ta obejmuje: posiadanie uprawnień co do ich obszaru i ważności oraz poprawność wykonywania zadań przewodnika turystycznego i pilota wycieczek. Ustawodawca nie określił jednak bliżej zakresu uprawnień kontrolnych tych „kontrolerów”, ani nie przewidział w tej ustawie możliwości wydania przez ministra właściwego do spraw turystyki lub jakiegokolwiek innego ministra, przepisów wykonawczych (w formach rozporządzeń), regulujących te kwestie. W tej sytuacji pod znakiem zapytania staje skuteczność kontroli osób wykonujących zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o **usługach turystycznych**. Nietrudno bowiem wyobrazić sobie, że część kontrolowanych będzie odmawiać wylegitymowania się dokumentami uprawniającymi do wykonywania zadań przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek (legitymacjami wydanymi przez wojewodów) lub innymi dokumentami oraz podania swoich personaliów (jeśli nawet podadzą to mogą się one okazać fałszywe). Gdy kontrolowani odmówią okazania dokumentów, to słuszność będzie po ich stronie, gdyż kontrolerzy osób wykonujących zadania przewodnika turystycznego i pilota wycieczek nie mają uprawnień do legitymowania innych osób. W tej sytuacji dopóki nie dojdzie do nowelizacji ustawy o **usługach turystycznych**, to kontrolerzy będą mogli działać skutecznie tylko w wypadkach współdziałania z organami uprawnionymi do legitymowania osób, a więc przede wszystkim z policją oraz w ograniczonym terytorialnie zakresie np. ze strażami parków narodowych czy Strażą Graniczną.

Wspomniana wyżej nowelizacja ustawy powinna pójść w kierunku uszczegółowienia kompetencji osób dokonujących kontroli, w tym nadania im uprawnień do legitymowania osób wykonujących zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek lub w kierunku upoważnienia ministra właściwego do spraw turystyki albo innego ministra do wydania rozporządzenia regulującego te kwestie.

Na chwilę obecną można tylko postulować, aby wojewodowie organizujący kontrolę osób wykonujących zadania przewodników i pilotów wycieczek, zlecali przeprowadzenie takiej kontroli w przynajmniej dwuosobowych zespołach, w skład których wchodzić będzie doświadczony przewodnik turystyczny lub pilot wycieczek i przedstawiciel organu uprawnionego do legitymowania osób (najlepiej policjant).

Zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o **usługach turystycznych**, kontrola osób wykonujących zadania przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek obejmuje oprócz kontroli merytorycznej poprawności wykonywania tych zadań (pkt. 1), również kontrolę posiadania formalnych uprawnień co do ich obszaru i ważności (pkt. 2). Przedmiotem kontroli tych uprawnień będzie więc posiadanie ważnej legitymacji pilota wycieczek lub przewodnika turystycznego - z wpisanymi do niej uprawnieniami, co do obszaru oraz klasy (w przypadku prze-

wodników górskich), odpowiadającymi miejscu dokonywania kontroli, zaś w przypadku wycieczek za granicą lub dla turystów z zagranicy również z uprawnieniami do oprowadzania w odpowiednich językach obcych. Przepis ten nie daje jednak, zdaniem piszącego te słowa, podstaw do kontrolowania posiadania przez przewodnika turystycznego lub pilota wycieczek, pisemnego zlecenia od organizatora turystyki (przedsiębiorcy), określającego, stosownie do treści art. 30 ust. 2 ustawy **o usługach turystycznych** miejsce i czas usługi przewodnickiej lub pilotarskiej oraz upoważnienie do działania w imieniu organizatora w zakresie niezbędnym do prowadzenia imprezy turystycznej. Podstawy do kontroli nie można również znaleźć w samym art. 30 ust. 2 ustawy, który nakłada jedynie na przedsiębiorcę obowiązek wystawienia takiego dokumentu przewodnikowi i pilotowi. Z przepisu nie wynika obowiązek posiadania przez nich takiego dokumentu w czasie wykonywania zadań przewodnika turystycznego i pilota wycieczek, jak również nie wynika uprawnienie do kontrolowania posiadania takiego dokumentu, przez osoby upoważnione do kontroli na podstawie przepisów art. 29 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. **o usługach turystycznych**.

ROZDZIAŁ VI

Odpowiedzialność organizacyjna

Większość przewodników turystycznych i pilotów wycieczek zrzeszona jest w różnych stowarzyszeniach, głównie w PTTK. Przewodnicy i piloci będący członkami tych stowarzyszeń, podlegają wówczas odpowiedzialności organizacyjnej za swoje czyny (działania i zaniechania), zwłaszcza jeżeli czyny te pozostają w związku z ich działalnością w tych stowarzyszeniach.

W przypadku PTTK orzekanie i nakładanie kar organizacyjnych w stosunku do członków Towarzystwa, w sprawach wynikających z ich działalności w PTTK, a w szczególności dotyczących **naruszenia Statutu PTTK, nieetycznego postępowania i niegodnego zachowania**, należy zgodnie ze Statutem PTTK, statutami oddziałów PTTK i regulaminami sądów koleżeńskich do oddziałowych sądów koleżeńskich i Głównego Sądu Koleżeńskiego. Oddziałowe sądy koleżeńskie działające w zespołach orzekających, mogą wymierzać, uznając winę obwinionego, następujące kary organizacyjne: 1) upomnienie, 2) naganę, 3) zawieszenie w prawach członka PTTK na okres od 1 roku do 3 lat, 4) wykluczenie z PTTK (§ 1 ust. 1 regulaminu oddziałowego sądu koleżeńskiego PTTK). Zespoły orzekające mogą orzec o winie, odstępując od wymierzenia kary, jak również mogą wnioskować do Głównego Sądu Koleżeńskiego PTTK o pozbawienie uprawnień kadry programowej PTTK (np. wewnątrz stowarzyszeniowych uprawnień przewodnickich) i wyróżnień honorowych PTTK (§ 15 ust. 2 i ust. 3 wymienionego wyżej regulaminu).

Od orzeczenia oddziałowego sądu koleżeńskiego przysługuje stronom postępowania (oskarżycielowi i obwinionemu) odwołanie do Głównego Sądu Koleżeńskiego PTTK (§ 48 ust. 1 wymienionego wyżej regulaminu). Główny Sąd Koleżeński PTTK jako sąd honorowy członków PTTK, orzeka w dwóch instrukcjach: w pierwszej w sprawach członków władz naczelnych PTTK, wynikłych z ich działalności w tych władzach i w drugiej w sprawach odwołań od orzeczeń sądów koleżeńskich oddziałów oraz od orzeczeń Głównego Sądu Koleżeńskiego wydanych w pierwszej instancji, a także w sprawach odwołań od decyzji dyscyplinarnych innych organów orzekających powołanych przez władze PTTK (art. 42 ust. 1 i 43 Statutu PTTK).

Główny Sąd Koleżeński PTTK działający poprzez zespoły orzekające, może wymierzać takie same zasadnicze kary organizacyjne jak oddziałowy sąd koleżeński oraz jako kary zasadnicze lub dodatkowe:

- a) pozbawienie uprawnień kadry programowej PTTK,
- b) pozbawienie wyróżnień honorowych PTTK i jego jednostek organizacyjnych, a także orzekając o winie, może odstąpić od wymierzenia kary (art. 45 Statutu PTTK, § 14 regulaminu Głównego Sądu Koleżeńskiego PTTK).

Zarówno postępowanie przed oddziałowym sądem koleżeńskim, jak i postępowanie przed Głównym Sądem Koleżeńskim, mogą być wszczęte lub toczyć się niezależnie od innego postępowania: karnego, karno-administracyjnego lub dyscyplinarnego, toczącego się przeciwko obwinionemu o ten sam czyn. Postępowania przed oddziałowym sądem koleżeńskim i przed Głównym Sądem Koleżeńskim, mogą być jednak zawieszone do czasu ukończenia tych postępowań prawomocnymi orzeczeniami (§ 29 regulaminu oddziałowego sądu koleżeńskiego, § 28 regulaminu Głównego Sądu Koleżeńskiego PTTK). Pod pojęciem postępowanie karno-administracyjne można rozumieć w obecnym stanie prawnym już chyba tylko szczególny rodzaj postępowania w sprawach o wykroczenia, jakim jest postępowanie mandatowe.

Przedstawione wyżej: § 29 regulaminu oddziałowego sądu koleżeńskiego i § 28 regulaminu Głównego Sądu Koleżeńskiego, powinny, przez analogię, znaleźć zastosowanie także w przypadku pozostałych, nie wymienianych w

tych przepisach, postępowań, związanych z opisanymi w niniejszym opracowaniu, postaciami odpowiedzialności prawnej.

Statut PTTK stanowi, iż członek (zwyczajny) Towarzystwa jest zobowiązany: 1) przestrzegać postanowień Statutu, regulaminów i uchwał władz PTTK, 2) uczestniczyć w działalności PTTK, 3) reprezentować godnie imię turysty polskiego, 4) regularnie opłacać składkę członkowską (art. 14 Statutu), zaś szczegółowy zakres praw i obowiązków członków PTTK określa „karta praw i obowiązków członka PTTK” uchwalona przez Zarząd Główny Towarzystwa (art. 1 S Statutu).

Praktycznie więc prawie każde naruszenie przez członków PTTK obowiązującego porządku prawnego ustanowionego przez władze państwowe, będzie jednocześnie naruszeniem postanowień Statutu PTTK i statutów oddziałów PTTK, natomiast tylko część naruszeń tych statutów przez członków PTTK, będzie godziła w państwowy porządek prawny. Będący członkiem PTTK przewodnik turystyczny (pilot wycieczek), który podczas prowadzonej przez siebie wycieczki uderzy bez istotnej przyczyny napotkanego turystę powodując u niego uszkodzenie ciała lub dłuższą chorobę (przestępstwo z art. 157 § 1 lub 2 kk) lub kradnie w sklepie jakiś towar (wykroczenie z art. 119 § 1 kw albo przestępstwo z art. 278 § 1 lub 3 kk) narusza jednocześnie Statut PTTK i statut swojego oddziału PTTK. Natomiast członek PTTK, będący przewodnikiem turystycznym (pilotem wycieczek), nie płacąc składek członkowskich albo nie stosując się do wymogów znacznej części regulaminu koła przewodników lub regulaminów odznak turystycznych, nie narusza państwowego porządku prawnego, lecz postępuje niezgodnie ze statutami.

Podobne zasady postępowania przed sądami koleżeńskimi innych stowarzyszeń, do których należą lub mogą należeć przewodnicy turystyczni i piloci wycieczek, przewidują również statuty i regulaminy sądów koleżeńskich tych stowarzyszeń, oparte na ogólnych zasadach ustawy z dnia 7 kwietnia 1989r-Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U.Nr20,poz.104zpóźn.zm.).

ROZDZIAŁ VII

Przykłady negatywnych zachowań przewodników turystycznych i pilotów wycieczek, w trakcie wykonywania przez nich zadań przewodników turystycznych lub pilotów wycieczek-z oceną odpowiedzialności prawnej za te zachowania

1. Przewodnik (górski, miejski, terenowy) prowadzi wycieczkę po obszarze, który jest wyłączony z ruchu turystycznego (np. po rezerwacie ścisłym):
 - **odpowiedzialność karna:** wykroczenie z art. 58 ust. 1 ustawy z dnia 16 października 1991 o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492, z późn. zm.) oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna:** art. 29 ust. 1, 4 i 5, art. art. 26-28 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz. U. Nr 133, poz. 884, z późn. zm.) i **odpowiedzialność organizacyjna.**
2. Przewodnik prowadzi wycieczkę po terenie, na który nie posiada uprawnień (np. przewodnik terenowy po Tatrach, przewodnik górski - tatrzański po woj. lubelskim, przewodnik I miejski - warszawski po Toruniu):
 - **odpowiedzialność karna:** wykroczenie z art. 60 § 4 pkt. 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. -Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114, z późn. zm.) oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna,** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna.**
3. Przewodnik (górski) prowadzi wycieczkę po trudnym terenie górskim, a uczestnicy wycieczki są niewłaściwie ubrani, mają słabą kondycję fizyczną itp.:
 - **odpowiedzialność karna:** przestępstwo (występek) z art. 160 § 2 lub § 3 kk oraz ewentualnie- **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna.**
4. Przewodnik prowadząc wycieczkę pieszą nie przestrzega przepisów ruchu drogowego (np. prowadzi grupę środkiem jezdni albo przeprowadza grupę przez jezdnię poza miejscem do tego przeznaczonym), co powoduje wypadek i śmierć lub kalectwo uczestnika wycieczki:
 - **odpowiedzialność karna:** przestępstwo (występek) z art. 177 § 1 lub § 2 kk i **odpowiedzialność cywilna** z art. art. 415, 444, 445 § 1, 446, 447 kc oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna,** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna.**
5. Przewodnik nie zareagował na stan nietrzeźwości kierowcy autokaru, którym miała jechać wycieczka i pozwolił na prowadzenie autokaru przez tego kierowcę:
 - **odpowiedzialność karna:** (jak w pkt. 3 rozdziału) oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna.**
6. Przewodnik lub pilot prowadzą wycieczkę nosząc odznakę przewodnicką do której nie mają uprawnień (np. przewodnik górski - beskidzki odznakę przewodnika górskiego - tatrzańskiego, pilot nie będący przewodnikiem jakąkolwiek odznakę przewodnicką):

- **odpowiedzialność karna:** art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r- Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114, z późn. zm.) oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.
- 7. Przewodnik górski lub terenowy (będący jednocześnie pilotem) podczas kilkudniowej imprezy turystycznej opuszcza na jedną noc swoją grupę wycieczkową, zaś w czasie tego noclegu wydarza się jakiś wypadek (np. ostra choroba uczestnika wycieczki), a brak opieki przewodnika (pilota) naraża chorego uczestnika na utratę zdrowia lub życia:
 - **odpowiedzialność karna:** (jak w pkt. 3 rozdziału) oraz ewentualnie - **odpowiedzialność cywilna** (jak w pkt. 4 rozdziału) - **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.
- 8. Przewodnik (pilot) wycieczki, powoduje poprzez swoją nieudolność organizacyjną, iż wycieczka wraca na miejsce jej zakończenia, późną nocą zamiast, jak zaplanowano, wczesnym popołudniem, co sprawia, że uczestnicy wycieczki ponoszą straty finansowe:
 - **odpowiedzialność cywilna** przewodnika (pilota) z art. 471 i nast. kc lub odpowiedzialność cywilna (regresowa) przewodnika (pilota) wobec przedsiębiorcy organizującego tę wycieczkę, który pokrył szkody materialne poniesione przez jej uczestników albo **odpowiedzialność służbowa** (jeżeli przewodnik (pilot) był zatrudniony na zasadzie umowy o pracę) z art. 114 i past. kp oraz ewentualnie- **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.
- 9. Pilot znający tylko jeden język obcy - np. niemiecki i mający stwierdzoną tę znajomość w legitymacji pilota wycieczek, prowadzi za wiedzą organizatora lub nawet na jego polecenie, wycieczkę zagraniczną do kraju, w którym językiem obowiązującym jest np. język hiszpański i brak znajomości przez pilota tego języka powoduje różne problemy organizacyjne:
 - **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.
- 10. Przewodnik (górski, terenowy) z powodu słabej znajomości terenu, błędząc, przekracza wraz z wycieczką granicę państwa, co wywołuje m.in. problemy organizacyjne i finansowe:
 - **odpowiedzialność karna:** przestępstwo (występek) z art. 264 § 1 kk, **odpowiedzialność cywilna** art. 471 i nast. kc oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.
- 11. Przewodnik (pilot), będąc w zмовie z kasjerami powtórnie sprzedaje (wykorzystuje) bilety np. na statek spacerowy, do teatru, na kolejkę linową itp., osiągając w ten sposób korzyść majątkową:
 - **odpowiedzialność karna:** przestępstwo (występek) z art. 278 § 1 lub § 3 kk lub (jeżeli wartość korzyści nie przewyższa 250 zł) wykroczenie z art. 119 § 1 kw oraz ewentualnie przestępstwo lub wykroczenie z Kodeksu karnego skarbowego (nie opodatkowany dochód), **odpowiedzialność cywilna** z art. 415 kc oraz ewentualnie - **odpowiedzialność administracyjna** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.
- 12. Przewodnik, zamiast oprowadzać wycieczkę po mieście, przyprowadza jej uczestników do sklepów z pamiątkami, do fotografa itp. czerpiąc z tego korzyści majątkowe:
 - **odpowiedzialność karna:** przestępstwo lub wykroczenie z Kodeksu karnego skarbowego (nie opodatkowany dochód), **odpowiedzialność cywilna** (jak w pkt. 8 rozdziału) oraz ewentualnie – **odpowiedzialność administracyjna:** (jak w pkt. 1 rozdziału) i **odpowiedzialność organizacyjna**.

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH WYMIENIONYCH W NINIEJSZYM OPRACOWANIU, WRAZ Z OKREŚLAJĄCYMI JE SKRÓTAMI

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (ustawa zasadnicza z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483),
- 2) ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z 1980 r. Nr 9, poz. 26, z późn. zm.),
- 3) ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.) w skrócie kc,
- 4) ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.),
- 5) ustawa z dnia 20 maja 1971 - Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114 z późn. zm.) w skrócie kw,
- 6) ustawa z dnia 20 maja 1971 r - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. Nr 12, poz. 116, z późn. zm.),
- 7) ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy (tekst jednolity: Dz. U. z 1998 r., Nr 21, Poz. 94, z późn. zm.) - w skrócie kp,

- 8) ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. Nr 20, poz. 104, z późn. zm.),
- 9) ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492, z późn. zm.),
- 10) ustawa z dnia 11 maja 1995 r. o Naczelnym Sądzie Administracyjnym (Dz. U. Nr 74, poz. 368, z późn. zm.),
- 11) ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553) w skrócie kk,
- 12) ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555). - w skrócie kpk.
- 13) ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz. U. Nr 133, poz. 884, z późn. zm.), - Tekst jednolity – (Dz. U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268)
- 14) ustawa z dnia 10 września 1999 r. - Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 930),
- 15) rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 17 stycznia 2006 r. w sprawie przewodników turystycznych i pili-
lotów wycieczek (Dz. U. Nr 15, poz. 104),
- 16) statut Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, tekst jednolity uwzględniający zmiany uchwalone przez XIV Walny Zjazd PTTK w dniu 7 września 1997 r.,
- 17) regulamin Głównego Sądu Koleżeńskiego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, uchwalony
uchwałą nr 1/98 Głównego Sądu Koleżeńskiego PTTK z dnia 7 lutego 1998 r.,
- 18) regulamin Oddziałowego Sądu Koleżeńskiego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, uchwalony
uchwałą nr 2/98 Głównego Sądu Koleżeńskiego PTTK z dnia 6 czerwca 1998 r.